

Koloverberetning

Koloverberetning er i reglen afdragsløst, det gælder også uddannelsespolitik. Igenem foråret blev der ofte sagt, at tilfølgelsesåret på universiteterne ville blive halvtommere, på grund af den demografiske udvikling. Forudsættelsen dog ikke til. Om noget er tilfølgelsesåret vokset, og det må antages at projekt vil blive sig selv på det overordnede niveau, med en årsrække. I året 1991 skete der en række af disse ændringer, der ændrede noget på det enkelte universitetssystem. En række af de ændringer, der blev foretaget og positionen gennem beslutningsproceduren og helt frem til semesterstart førte til oprettelse af nye uddannelsesafdelinger, som blev medtaget i universitetet over hele og hoved i mange områder. Hvor man for 2 år siden skærpede adgangsbegrænsningen på en række fag, så frygt for fremtidig arbejdsløshed, har man i 1991 lavet ordningen, der blev tilføjet mere optag end tidligere. I alt har København Universitet i 1991 optaget omkring 4.500 nye studerende, så mange at de fleste rammer på flere fag nu sættes grænser for det samlede optagelsesniveau.

Universitetet er der for så undervisning studerende, men når begrundelsen er så korrodere, som tilfældet har været i 1991. Nye resultater, en forøgelse af undervisningsniveauet. Nye hold skal oprettes med attraktivt udstyr, nye tekniske faciliteter skal indkøbes, nye laboratorielaboratorier skal fremskaffes. De fornyede politiske afledninger forbered, der er stillingsstillende for alle, og disse størrelser skal afværges af de politiske beslutningsorganer om at tage de politiske forhandlinger og beslutninger i forbindelse med optagelsesforløbet, og optagelsesregler skal fastlægges for næste år – og for næste år igen. Et universitet må kunne planlægge længere tid for at leve i kvalitetbetonet undervisning.

Året 1991 var et fornyet, hvad angår adgangregler. Hvor eksamenkommissionen til studenterexamen eller HV før var det afgørende kriterium for optagelse, blev det i 1991 åbnet adgang for optag gennem mere individuelle kriterier i den såkaldte lov nr. 11. Med et mindre ansøgningsvilkår ordningen muligvis have været oplevet som et fremskridt. Men som ordningen fungerede i 1991, optog der mange ansøgere tværs af proceduren som ugenkendelige, langsomme og utydelige. Og for universitetet betød regler og administration var optagelsen 1991 betydelig betydelig og mangelfuld. Til et endeligt studium med store ansøgnings-gennemløbet for første gang er foregået med optagelseskommissionen, betydelig psykologisk diagnose (psykologi) knyttet til, at studenterexamen havde været vellykket som forslag, måtte som samtidig konkludere, at ansøgningsforløbet var godt og at samtalekommissionen derfor ikke generelt er en forberedelse for alle.

Før at give de kommende studerende en lille beret-

ning udover indholdet af beretningen 1991 er håndbog med ansøgningsregler og universitetets fag og uddannelses, hvor der også gives en forpendent mulighed for at gøre sig bekendt med den nye jungle af optagelsesregler og ansøgningsregler. Udover indholdet af denne håndbog er et af de vigtigste dokumenter, universitetet har udgivet i året for at tilvejebringe information til studenterexamen i gymnasiet og universitetet om adgangsbegrænsning og tilfølgelsesåret, der blev foretaget i forbindelse med optagelsen og adgangsbegrænsningen.

For at få et indblik i undervisningsniveauet og andre procedurer, blev der foretaget en række af de nye regler af den nye undervisning og forsknings, indførelse med en forøgelse og indførelse af bevilgninger inden de enkelte universiteter. Deres erfaringer og tilfølgelsesreglerne på de forskellige fag og uddannelsesregler, under den såkaldte fornyelse af den økonomiske samarbejdsforhold og gennemførelsen af mellemuniversitet og universitet.

Universitetets bestand af studerende, registreret i ministeriet, har på året 75.500. Der er alle disse studerende med forskert betragtet indholdt universitetet skrevet som optagelsesregler. En anden forøgelse, som universitetet studenterexamen har foretaget, er at optage op mod 1.000 indvandrere og nye optagelsesregler, som ikke har afsluttet indholdt de sidste tre år. Strukturen regler for fremtid af forskert er på vej, uden at universitetet bevord vil ændre, hvad man kan kalde det for de sidste studerende for at gennemføre deres studier.

Det internationale element bliver et tema og nye fremtrædende med i studenterexamen ved København Universitet, som ved de mange nye gennemløbet. Særlig kan det regnes og er således angående behov for stipendier til studenterexamen af de nye tilfølgelsesregler og uddannelses universitetet. Blevet kan langt fra dække af de tilfølgelsesregler danske midler og EF-midler gennem administratoren af de store uddannelsesregler har blev et betydeligt stort omfang. Universitetet er også et fremad internationalisering af reglet, som det er muligt inden for de gamle rammer, som studenterexamen og universitetet indholdt studenterexamen i de kommende år.

Med udgangspunkt i en skrivelse af marts 1991 fra Undervisningsministeriet har universitetet startet at arbejde med en række, liglige langtidspåbegyndelse af de nye optagelsesregler. Ph.d. skal kunne bruges som uddannelsesregler for de enkelte universiteter, liglige indholdt, som studenterexamen for medarbejdere og de liglige midler, og som informationskilde til studenterexamen. Arbejdet vil ses som en revision og opdatering af det planlægningsarbejde for perioden 1987/93, som om-

Rektors beretning

Politiske hændelser er i reglen uforudsigelige, det gælder også uddannelsespolitik. Igennem firserne blev det ofte sagt, at tilgangspresset på universiteterne ville lette i halvfemserne, på grund af den demografiske udvikling. Forudsigelsen slog ikke til. Om noget er tilgangspresset vokset, og det må antages at presset vil holde sig mindst på det nuværende niveau endnu en årrække. I året 1991 skabte det store antal ansøgere til studiepladser noget nær en panikreaktion i det politiske system. En række forhandlinger mellem regering og opposition gennem forårsmånederne og helt frem til semesterstart førte til oprettelse af nye uddannelsespladser, som blev meddelt universitetet over hals og hoved, i mange omgange. Hvor man for få år siden skærpede adgangsbegrænsningen på en række fag, af frygt for fremtidig arbejdsløshed, har man i 1991 lavet ordninger, der fører til endnu større optag end tidligere. Ialt har Københavns Universitet i 1991 optaget omkring 4.500 ny studerende, så mange at de fysiske rammer på flere fag nu sætter grænsen for det undervisningsmæssigt mulige.

Universitetet er der for at undervise studerende, men når betingelserne er så forrodede, som tilfældet har været i 1991, bliver resultatet en forringelse af undervisningens kvalitet. Nye hold skal oprettes med ultrakort varsel, nye lærerkræfter skal indkaldes, nye lokaler og laboratoriefaciliteter skal fremskaffes. De forjagede politiske aftaler skaber forhold, der er utilfredsstillende for alle, og universitetet må alvorligt appellere til de politiske beslutningstagere om at tage de politiske forhandlinger og beslutninger i tide, før optagelseskvotienter, garantikvotienter og optagelsesregler skal fastsættes for næste år – og for næste år igen. Et universitet må kunne planlægge langsigtet for at levere kvalitetsbetonet undervisning.

Året 1991 var et forsøgsår, hvad angår adgangsregler. Hvor eksamenskvotienten til studentereksamen eller HF før var det afgørende kriterium for optagelse, blev der i 1991 åbnet adgang for optag gennem mere individuelle kriterier i den såkaldte kvote II. Med et mindre ansøgerpres ville ordningen muligvis have været oplevet som et fremskridt. Men som ordningen fungerede i 1991, oplevede mange ansøgere tværtimod proceduren som uigennemskuelig, langsom og uretfærdig. Og for universitetets lærerkræfter og administration var optagelsen 1991 føleligt belastende og ressourcekrævende. Til et enkelt studium med stort ansøgerpres gennemførtes for første gang et forsøg med optagelsessamtaler. Selvom det pågældende studienævn (psykologi) konkluderede, at samtalerne havde været vellykkede som forsøg, måtte man samtidig konkludere, at ressourceforbruget er for højt og at samtaleformen derfor ikke generelt er en farbar vej i fremtiden.

For at give de kommende studerende en håndsræk-

ning udgiver universitetet i efteråret 1991 en håndbog med oversigt over samtlige universitetets fag og uddannelser, hvor der også gøres rede for stipendiemuligheder, boligforhold og for den nuværende jungle af optagelsesregler og optagelseskriterier. Udgivelsen af denne håndbog er et led i de bestræbelser, universitetet har udfoldet i årets løb for at forbedre informationen til studievejledere i gymnasiet, til potentielle ansøgere om studiepladser og til offentligheden i det hele taget om de studievalgs-procedurer, der desværre i tiltagende grad præges af komplikation og uigennemskuelighed.

For 1992 planlægger Undervisningsministeriet en ændret procedure, hvis erklærede målsætning er større grad af decentralisering og fleksibilitet, i forbindelse med en forenkling ved fordelingen af bevillingerne mellem de enkelte universiteter. Det er endnu for tidligt at vurdere perspektivet i de antydede ændringer. Universitetet er principielt positivt overfor tanken om en højere grad af selvforvaltning ved fordeling af studiepladser på de forskellige fakulteter og studieretninger, under den udtrykkelige forudsætning af de økonomiske konsekvenser er kendte og gennemforhandlede mellem ministerium og universitet.

Universitetets bestand af studerende, registreret i matriklen, har passeret de 25.000. Ikke alle disse studerende med årskort bruger imidlertid universitetet aktivt som uddannelsessted. En undersøgelse, som universitetets studieadministration har foretaget, viser at op mod 6.000 årskort-indhavere er »passive studerende«, som ikke har aflagt eksaminer indenfor de sidste tre år. Strammere regler for fornyelse af årskort er på vej, uden at universitetet dermed vil afskære, hvad man kan kalde »aktive deltidstuderende« fra at gennemføre deres studier.

Det internationale element bliver et mere og mere fremtrædende træk i studiemiljøet ved Københavns Universitet, som ved de øvrige højere læreanstalter. Særlig kan der registreres et stærkt stigende behov for stipendier til studieophold af et eller to semestres varighed ved udenlandske universiteter. Behovet kan langt fra dækkes af de eksisterende danske midler og EF-midler, ligesom administrationen af de store udlandsprogrammer har fået et betænkeligt stort omfang. Universitetet søger at fremme internationaliseringen så meget, som det er gørligt inden for de givne rammer, men imødeser alvorlige ressourceproblemer indenfor området i de kommende år.

Med udgangspunkt i en skrivelse af marts 1991 fra Undervisningsministeriet har universitetet startet et arbejde med en samlet, faglig langtidspanlægning for en 3-5 årig periode. Planen skal kunne bruges som styringsredskab for de enkelte områders faglige ledelser, som referenceramme for medarbejderne og de faglige miljøer, og som informationskilde internt og eksternt. Arbejdet må ses som en revision og opdatering af det planlægningsarbejde for perioden 1987-93, som uni-

versitetet gennemførte i 1986 – idet der dog i denne omgang stiles mod et mere oversigtligt produkt end tilfældet var i 1986, hvor detaljeringsgraden var høj.

Langtidsplanlægningen må ikke mindst ses i lyset af den skærpede konkurrencesituation, det danske samfund står overfor i dette årti. Som landets største universitet, med den bredeste fagvifte og med et betydeligt forskningspotentiel, er det ikke blot en lokal, men også en national interesse, at Københavns Universitet kan tilbyde kvalitetsbetonede uddannelser, der er internationalt konkurrencedygtige. Videnskabeligt må det være en målsætning, at universitetet fortsat kan hævde sig over et bredt forskningsfelt i en europæisk og global sammenhæng, samtidig med at det på udvalgte enkeltområder kan være i international topklasse, og gerne være toneangivende.

Med en sådan målsætning vil en faglig langtidsplanlægning uundgåeligt lægge op til alvorlige, interne prioriteringer. De ministerielle budgetfremskrivninger har på undervisningens område karakter af fortsatte forsøg på »produktivitetstigninger« (læs nedskæringer), ligesom man overfor forskningen varsler årlige nedskæringer efter grønthøstermetoden. Det eneste markante lyspunkt her er tilsynecomsten af den nye grundforskningsfond. Planlægning må altså i det væsentlige ske indenfor de nu kendte, eller endda indenfor formindskede rammer. Universitetet har allerede taget indledende skridt til de nødvendige omprioriteringer og strukturelle rationaliseringer gennem institutsammenlægninger m.v. rundt om på fakulteterne, og denne proces vil fortsætte i lyset af den kommende planlægningsproces.

I årets løb er forskningsprioriteringen blevet yderligere accelereret gennem den særlige bevilling til styrkelse af grundforskningen, som folkettinget vedtog i forbindelse med finanslov 1991. For Københavns Universitets vedkommende drejer det sig om et beløb på 17 mio. kroner, som er blevet fordelt på ialt 40 forskningsprojekter, hvoraf nogle er nyttilkomne, medens andre er eksisterende projekter, der vil få væsentlige saltvandsindsprøjtninger ad denne vej.

Skulle man tro dele af den offentlige debat om universitetsforhold, er Københavns Universitet, ligesom andre højere læreanstalter, på det nærmeste lammet af styrelsesvanskeligheder, på grund af den nuværende styrelseslov. En så firkantet påstand skulle denne årsberetning gerne kunne dementere. Men selvfølgelig kan ledelsesmekanismerne forbedres, og universitetet har med dette for øje igangsat et arbejde for at modernisere statuten indenfor rammerne af gældende lov. Og i mellemtiden afventer dette universitet, ligesom de andre læreanstalter, at et bredt flertal i folkettinget kan forhandle sig ud af noget, der ligner et ideologisk dødvande. Dette brede flertal i tinget burde derefter i enighed kunne fremsætte forslag om en ny lov, der bevarer det bedste af den nuværende lovgivning og samtidig giver universiteterne de styringsredskaber, der er

nødvendige for navigation i fremtidens forventeligt kraftige søgang.

Ove Nathan

Redaktionen afsluttet 18. september 1991

De styrende organer

Rektoratet

Rektor

Professor, dr.phil. Ove Nathan genvalgtes ved rektorvalget foråret 1991 for perioden 1.6. 1991-31.5. 1994.

Prorektor

Docent, dr.theol. John Strange valgtes ved prorektorvalget foråret 1991 for perioden 1.6. 1991-31.5. 1993.

Konsistorium

Rektor, prorektor og dekanerne for de 5 fakulteter er fødte medlemmer.

Ved valget til de styrende organer efteråret 1989 valgtes til Konsistorium 11 repræsentanter for det heltdidsbeskæftigede lærerpersonale og 10 repræsentanter for det teknisk-administrative personale for perioden 1.12. 1989-30.11. 1992.

Ved valget til de styrende organer efteråret 1991 valgtes til Konsistorium 2 repræsentanter for det deltdidsbeskæftigede lærerpersonale og 10 repræsentanter for de studerende for perioden 1.12. 1991-30.11. 1992.

Konsistorium: Lovpligtige udvalg

Konsistoriums Budget- og Forretningsudvalg

Konsistoriums Valgudvalg

Periode: 1.1.1991-31.12.1992.

Konsistorium: Øvrige udvalg

Konsistoriums Stipendieudvalg

Periode: 1.2.1991-31.1.1993.

Konsistoriums permanente Museumsudvalg

Periode: 1.12.1989-30.11.1992.

Konsistoriums Forskningsudvalg

Konsistoriums Uddannelsesudvalg

Konsistoriums Informations- og Formidlingsudvalg

Konsistoriums Udvalg vedrørende internationale Anliggender

Konsistoriums Biblioteksudvalg

Konsistoriums Ligestillingsudvalg

Konsistoriums Budget- og Forretningsudvalg: Udvalg

Koordinationsudvalget vedrørende den fysiske Planlægning

Kantine- og rengøringsudvalget

Udvalg vedrørende Udgifter til Den centrale Administration og Sælles Service

Hvor intet andet er anført er udvalgenes valgperiode: 1.12. 1991-30.11. 1992.

Kommissorium og sammensætning

Oplysninger om kommissorier for og den aktuelle sammensætning af Konsistorium, Konsistoriums Budget- og Forretningsudvalg samt ovennævnte udvalg findes i »Oversigt over de af Konsistorium og KF nedsatte udvalg 1991«, der fås ved henvendelse til Rektors Kontor, Frue Plads, Postboks 2177, 1017 København K.

Oplysninger om den aktuelle sammensætning af fakultets- og fagråd samt studienævn findes i »Vejviser 2 for Københavns Universitet 1991, Universitetets Styrende Organer« udgivet af Fællessekretariatet.

Årsfesten

Universitetets årsfest den 21. november 1991 indledtes med Joh. Sebastian Bach: Fuga i g-moll, BMW 578 arrangeret af Mogens Andresen. Efter rektors og Studenterrådets taler fremførtes Niels W. Gade: »De vilde jægere« med tekst af Poul Martin Møller og Jan Maegaard: »Blå drøm« med tekst af Grethe Risbjerg Thomsen.

Professor, dr.med. Henrik R. Wulff holdt festforelæsningsen: »Lægevidenskab og menneskesyn«. Herefter fulgte Francis Poulenc: »La blanche neige« med tekst af G. Apollinaire, »A peine défigurée« med tekst af Paul Eluard, »Belle et ressemblante« med tekst af Paul Eluard og »Marie« med tekst af G. Apollinaire.

Derefter uddeltes Københavns Universitets Undervisningspris 1991 efterfulgt af Knudåge Riisager: »Kærlighed og vin«, »Impromptu« og »Om afholdenhed« med tekster af Joh. Herman Wessel.

Efter overrækkelsen af guld- og sølvmedaljer og promovering og proklamation af æresdoktorer, doktorer og Ph.D.'ere fremførtes »Hellige Flamme« af J. L. Heibergs og C. E. F. Weyses kantate ved Københavns Universitets fest i anledning af reformationens indførelse og rektorskiftet 1839.

Festen afsluttedes med W. A. Mozart: Fantasia, KV 608 arrangeret af Mogens Andresen.

For de musikalske indslag stod medlemmer af Royal Danish Brass, Studenter-Sangforeningens Lille kor og Store kor under ledelse af Niels Muus og universitetskoret Lille MUKO under ledelse af Jesper Grove Jørgensen.

Ved den efterfølgende festaften i Det kongelige Teater opførtes balletten »Et Folkesagn«, koreografi: August Bournonville, musik: Niels W. Gade og J. P. E. Hartmann.

Immatrikulationsfesten

Immatrikulationsfesten afholdtes den 3. september 1991 og indledtes med Edvard Gregson: »Prelude for an Occasion«. Efter rektors tale til de ny-immatrikulerede fremførtes J. L. Heibergs og C. E. F. Weyses kantate »Hellige Flamme« og festen afsluttedes med Carl Nielsen: »Forspil til 2. akt af Saul og David«. Studenter-Sangforeningen og FDF Helleruplund Brass Band under Arne Christensens ledelse medvirkede. Derefter fest i Konsistoriegården med musik og dans.

Rektor sagde bl.a.: Og velkommen er I. Universitetet er der for studenterne, for at give jer en uddannelse på et videnskabeligt grundlag, og uden jer ville det være en ganske anden slags institution. Som Ludvig Holberg, der sidder derovre i hjørnet, udtrykte det: en høj skole bør have tvende sigter, nemlig videnskaberens fuldkommenhed og uddannelsen af den rå ungdom, som Holberg kaldte de ny studenter. I forlængelse af Holbergs ord kan man til evig tid diskutere, hvad der er vigtigst på et universitet: undervisningen eller forskningen, men sådan set er spørgsmålet meningsløst, for på et godt universitet går de to ting hånd i hånd. En levende og kritisk forskning skal være der for at sikre, at undervisningen er relevant og fremtidsrettet og tæt forbundet med internationale strømninger. Og undervisning skal der også være, og allerede fra dette universitets første dag, afbildet på maleriet lige over talerstolen her, var der indskrevet studerende. Så vi er glade for, at »den rå ungdom« er her og er mange, så at institutter, laboratorier og biblioteker bliver befolket med nye mennesker, som kan bringe gode, nye impulser med til det gamle hus.

For mange af jer har det været et slid at komme indenfor døren her, sådan som adgangskravene er blevet. Jeg vil gerne ønske hver enkelt af jer tillykke med resultatet, og håbe at I bliver glade for de valg I traf,

valg af universitet og valg af studium. Men sliddet vil fortsætte, det tror jeg kommer til at gælde de fleste. I vil ikke være de første, der kommer til at opleve overgangen fra gymnasium eller HF til et universitetsstudium som hård kost, og som vil opdage at gennemførelsen af studiet helt frem til slutfasen er en opgave med skrappe krav, skrappe end dem I hidtil har været udsat for. Men så skulle det på den anden side også gerne vise sig at blive en positiv oplevelse. Et universitetsstudium fører forhåbentlig til en horisontudvidelse og til en personlig inspiration til at bevæge sig ind i anderledes landskaber med ny udfordringer.

Sonningprisen

Sonningprisen uddeles hvert andet år til en person der skønnes at have udført et fortjenstfuldt arbejde til gavn for den europæiske kultur. I 1991 blev prisen givet til Tjekkoslavakiets præsident Václav Havel.

Ved prisoverrækkelsen den 28. maj holdt Václav Havel denne takketale:

Ærede tilstedeværende,

den pris, jeg i dag hædres med tildeles snarere intellektuelle end politikere. Jeg er det, man åbenbart kan kalde en intellektuel, men samtidig har skæbnen villet, at jeg er havnet – og oven i købet nærmest fra dag til dag – i den verden, man kalder toppolitik.

Tillad mig at udnytte denne min særlige erfaring til her med den intellektuelles kritiske øje at forsøge at kigge på fænomenet magt, som jeg hidtil så at sige indefra har lært det at kende, og først og fremmest på karakteren af den fristelse, som magten er for den menneskelige eksistens.

Hvorfor længes mennesker egentlig efter politisk magt, og hvorfor giver de – når de har den – så nødig afkald på denne magt?

Jeg ville sige, at man i princippet kan opdele grundene til denne længsel i tre kategorier:

For det første jages mennesker ind i politik af deres forestillinger om en bedre samfundsorden, af troen på bestemte – om nu gode eller tvivlsomme – værdier eller idealer og af behovet eller den uopholdelige trang til at kæmpe for dem eller virkeliggøre dem.

For det andet føres de sandsynligvis til det af den naturlige længsel i ethvert menneskeligt væsen efter selvbekræftelse. Kan man nemlig forestille sig en mere lokkende måde at blive bestyrket i forestillingen om ens egen eksistens og om dens vægt, end den, som politisk magt tilbyder? Thi i selve sin natur rummer den en enorm mulighed for at man bekræfter sig selv ved at skabe højest synlige aftryk af ens egen eksistens i meget brede omgivelser; at forme den verden, som omgiver en, i ens billede; at glædes over den respekt, som enhver politisk funktion næsten automatisk fremkalder til sin bærer.

Den tredje gruppe af grunde til, hvorfor måske mange mennesker længes efter politisk magt og hvorfor de så nødig giver afkald på den, er den brogede vifte af privilegier, som en politikers liv – selv under de mest demokratiske forhold – nødvendigvis er ledsaget af.

Disse tre typer af grunde flettes, som jeg har bemærket, altid ind i hinanden på yderst kompliceret vis; ofte er det næsten umuligt at bestemme, hvilken af dem der er fremherskende; næsten altid udgiver grundene fra de sidste to kategorier sig for grunde fra den første kategori: jeg kender i det mindste ikke nogen politiker, som ville være i stand til at indrømme over for verden eller i det mindste over for sig selv, at han udelukkende stræbte efter en eller anden post for for sin egen skyld at bekræfte sin betydning og sin vægt eller endda ene og alene for at nyde godt af de privilegier, som fremgår af politisk magt; alle gentager vi tværtimod om og om igen, at vi ikke interesserer os for magten som sådan, men blot for bestemte almene værdier, og at det blot er vor ansvarlighed over for helet, som har påbudt os at overtage vort hvervs byrde i interesse for de værdier, vi forsvarer. Og det er ofte alene Vorherre, som ved, om det virkelig forholder sig sådan, eller om det blot er en mere fordøjelig måde over for verden og os selv at begrunde vor længsel efter at være tvægtige og efter gennem denne magt og dens rækkevidde at bestyrkes i, at vi eksisterer, og at vi gør det på en virkelig valid og respektabel måde.

Situationen er så meget desto mere kompliceret, som behovet for selvbekræftelse inderst inde ikke er noget fordømmelsesværdigt: det er noget dybt menneskeligt, og det er svært at forestille sig et konsistent menneskeligt væsen, som ikke længes efter anerkendelse, bekræftelse og synliggørelse af dets egen væren.

Jeg er en af dem, som opfatter mit ophold i mit politiske embede som et udtryk for ansvarlighed over for helet, for sans for pligt, og endog som et offer i sin art. Men som jeg iagttagere andre politikere, som jeg kender mit til, og som hævder det samme, tvinges jeg til igen og igen at undersøge mig selv og stille mig det spørgsmål, om ikke også jeg begynder at bedrage mig selv, og om det ikke også hos mig drejer sig mere om en uanerkendt længsel efter at bekræfte mig selv i, at jeg betyder noget, og at jeg altså er til, end om en ren sagens tjeneste. Kort og godt: jeg begynder at være mig permanent mistænkelig. Sagt mere præcist: alle mine hidtidige erfaringer med politik og med politikere og alle mine hidtidige iagttagelser tvinger mig til at begynde at være mistænkelig for mig selv. Til endda at blive en grad mere mistænkelig for hver ny pris, jeg modtager.

En særlig opmærksomhed fortjener endelig den tredje kategori af grunde til at længes efter politisk magt, som jeg har talt om, nemlig længslen efter de privilegier, magten bringer med sig, eller simpelthen en tilvænnning til disse privilegier. Det er meget inter-

essant at iagttagte, hvor djævelsk magtens fristelse er netop i denne sfære. Det lader sig bedst se hos dem af os, som aldrig havde haft nogen magt og altid meget modigt havde fordømt de mægtige for at nyde godt af disse eller hine privilegier, der uddybede afgrunden mellem dem og alle andre, men som nu pludselig selv er havnet ved magten.

Ubevidst begynder vi nemlig til tider helt betænkeligt at ligne vore fordømmelsesværdige forgængere. Det går os på, det irriterer os, men vi finder ud af, at vi simpelthen ikke er i stand til eller ikke kan værgе os mod det.

Jeg vil anføre et par eksempler:

Det ville givet være meningsløst, hvis en minister kom for sent til et vigtigt regeringsmøde, hvor man forhandlede om et lovforslag, som ville påvirke landets tilstand i mange årtier, alene fordi han havde tandpine og måtte vente hele formiddagen hos tandlægen, indtil det blev hans tur. Han skaffer sig altså – i sit lands interesse – en særlig tandlæge, som han ikke bliver nødt til at vente hos.

Det ville givet være meningsløst, hvis en politiker kom for sent til en vigtig statsmandsforhandling med en udenlandsk partner, alene fordi han var henvist til den offentlige transports uudgrundelighed. Han har altså en tjenstebil og en chauffør.

Det ville givet være meningsløst, hvis en præsident eller en regeringschef kom for sent til et sådant møde, alene fordi der var trafikpropper i gaderne og hans tjenstebil måtte holde stille i ti minutter for hver ti meters kørsel. Han udnytter altså en særlig ret til at køre frem eller køre over for rødt eller eventuelt det forhold, at færdselspolitiet i hans tilfælde tolererer den slags.

Det ville givet være meningsløst, hvis en politiker tabte dyrebare timer af sin tid på at svede ved komfuret og tilberede en officiel frokost til sin udenlandske modpart. Han har altså sine kokke og sine tjenerer.

Det ville givet være meningsløst, hvis præsidentens kok ligesom en almindelig husmor i et post-socialistisk land gik fra slagter til slagter for at opdrive tilstrækkeligt med kød, som man uden skam og skændsel kunne tilbyde den betydningsfulde gæst. Han skaffer sig altså særlige forsyninger for prominente mennesker og for deres kokke.

Ikke mindre meningsløst ville det være for præsidenten eller for premierministeren at lede efter forskellige numre i telefonbogen og prøve om og om igen, om den søgte var hjemme eller på kontoret, og om hans telefon var optaget eller ej. Ganske logisk plages underordnede embedsmænd altså med at dreje numre-
ne.

For at sammenfatte: jeg går til en særlig udvalgt læge, jeg behøver ikke at køre bil, og min chauffør behøver ikke fuld af raseri at slæbe sig gennem Prag i snegletempo, jeg behøver ikke at lave mad eller lede efter maden, ja, jeg behøver end ikke at dreje telefonnummeret, hvis jeg vil tale med nogen.

Eller: jeg befinder mig i privilegiernes verden: undtagelsernes, protektionens. I en verden af prominenté, som efterhånden ikke længere ved, hvor meget en sporvognsbillet eller smør koster, hvordan man laver kaffe, kører bil, eller hvordan man telefonerer. Jeg befinder mig altså på tærsklen til netop den kommunistiske overklasseverden, jeg hele livet har kritiseret.

Og hvad der er allerværst: det hele har sin skudsikre logik. Jeg ville være til grin og fordømmelsesværdig, hvis jeg kom for sent til et møde, der tjente mit lands interesser, fordi jeg tilbragte min præsidenttid i tandlægenes venteværelser, i køerne efter kød, med den irriterende kamp med Prags rustende telefonnet eller med håbløse forsøg på at fange en taxi i Prag uden tydeligvis at være fra Vesten og derved udstyret med dollars.

Men hvor slutter logikken og den objektive nødvendighed, og hvor begynder undskyldningerne? Hvor slutter fædrelandets interesser, og hvor begynder glæden over den universelle protektion? Kender vi, og er vi overhovedet i stand til at skelne det øjeblik, da vi holder op med at dyrke landets interesse, som vi ofrer os for ved at tolerere vore privilegier, og begynder at dyrke de privilegier, som vi undskylder med landets interesse?

Jeg må indrømme, at der er brug for en høj grad af selvrefleksion og kritisk distance fra sig selv, for at et menneske ved magten, uanset hvor godt det oprindeligt har ment det, er i stand til at skelne dette øjeblik. Jeg selv, som kæmper en vedvarende og temmelig mislykket kamp med de privilegier, jeg nyder godt af, ville ikke vove at sige om mig selv, at jeg altid og sikkert er i stand til at skelne et sådant øjeblik. Man værner sig til og værner sig fra og kan til sidst – uden at vide det – miste sin velgennembravede dømmekraft.

Altså igen: idet jeg er ved magten, er jeg mig permanent mistænkelig. Ja, mere end det: jeg har nu med et en større forståelse for dem, som langsomt begynder at tabe deres kamp med magtens fristelser, og som, idet de overbeviser sig selv om, at de stadig ene og alene tjener deres fædreland, stadig mere betænkeligt blot begynder at forsikre sig om deres egen herlighed og stadig mere betænkeligt at værne sig til deres privilegier som til noget selvfølgeligt.

I magtens fristelse er der noget meget lumsk, bedragende og tvetydigt: på den ene side giver den politiske magt mennesket en herlig lejlighed til fra morgen til aften at bekræfte sig i, at det virkelig eksisterer, og at det har sin uforståelige identitet, der meget synligt med hvert eneste ord og gerning indskrives sig i den verden, som omringer det. Men samtidig gemmer der sig i den samme politiske magt og i alt, hvad der logisk hører til den, en skrækkelig fare: at den tværtimod – idet den lader som om, den bekræfter den – diskret, men uopholdeligt berøver os vor eksistens og identitet.

Det menneske, som har glemt at køre bil, købe ind, lave kaffe eller telefonere, er nemlig ikke det samme

som den, der hele livet har kunnet det. Det menneske, som aldrig har måttet iagttage sig selv gennem TV-kameraets øje, men som pludselig underkaster hver eneste af sine bevægelser dets blik, er ikke længere det samme, som det var.

Det bliver et gidsel af sin position, sine privilegier, sit embede. Det, som tilsyneladende bestyrker ham i hans identitet og dermed også eksistens, fratager ham i virkeligheden diskret hans identitet og eksistens. Han holder nu op med at beherske sig selv, fordi han beherskes af noget andet: af sit embede, af dets fordringer, af dets følger, af dets ledsagetegn, dets privilegier.

Der er noget dødbringende i denne fristelse: under et slør af eksistentiel selvbekræftelse bliver eksistensen eksproprieret fra sig selv, fremmedgjort for sig selv, lammet. Mennesket forstener til en buste af sig selv. En buste, som ganske vist understreger dets uforgængelige betydning og ære, men som samtidig blot er et stykke død sten.

Kierkegaard skrev »Sygdommen til Døden«. Jeg vil tillade mig at parafrasere Deres strålende landsmand og sige »Magt til døden« (uoversætteligt ordspil: sygdom er på tjekkisk »ne-moc«, »ikke-magt/af-magt«, o.a.).

Hvad fremgår der af alt dette?

Det fremgår afgjort ikke, at det er forkert at hellige sig politik, fordi politik af princip gør umoralsk.

Der fremgår noget andet: politik er et område af menneskelig aktivitet, som stiller forøgede krav til den moralske sans, til evnen til kritisk selvrefleksion, til en virkelig ansvarlighed, til smag og takt, til evnen til at leve sig ind i andres sjæl, til sans for mådehold, for ydmyghed. Det er en beskæftigelse for særligt beskedne mennesker. For mennesker, som ikke lader sig be-
drage.

Alle, der påstår over for os, at politik er en beskidd ting, lyver. Politik er simpelthen et arbejde, som kræver særligt rene mennesker, fordi det er særligt nemt at svine sig moralsk til i det.

Så nemt, at en mindre årvågen ånd overhovedet ikke behøver at bemærke det.

Det bør altså være særligt årvågne mennesker, som helliger sig politik. Mennesker der er særligt opmærksomme over for det tvetydige tilbud om eksistentiel selvbekræftelse, som kommer derfra.

Jeg ved overhovedet ikke, om jeg hører til blandt sådanne årvågne mennesker. Jeg ved blot, at jeg burde høre til blandt dem, da jeg påtog mig mit embede.

Hr. Rektor, jeg takker Dem for Sonningprisen, ærede tilstedeværende, jeg takker Dem for opmærksomheden.

(Oversættelse: Peter Bugge)